

Een nieuwe ontmoeting met de Antillenleguaan (*Iguana delicatissima*)

L.C.M. Wijffels
Westerstraat 72
1601 AL
Enkhuizen

INLEIDING

Eerder in dit blad schreef ik over de Antillenleguaan, *Iguana delicatissima* (WIJFFELS, 1976). Deze leguaan, naast *Iguana iguana* de enige andere soort in het geslacht, is op zich niet erg zeldzaam, maar wordt vrijwel nooit gehouden door de toch wel grote groep van liefhebbers en ook dierentuinen, die zich in leguanen specialiseren.

Éénmaal is een poging daartoe ondernomen door Jan Louwman in het toenmalige Dierenpark Wassenaar met volwassen dieren die ik daarvoor van Sint Eustatius had meegebracht. Het bleek toen geen succes. De dieren waren buitengewoon schuw, wilden niet eten en

leefden onder extreme stress. Duidelijk werd toen slechts dat men een dergelijk experiment met volwassen dieren uit het wild niet moet ondernemen. Een poging met jonge of pasgeboren dieren leek meer kansen te bieden, maar daarvan is het nooit meer gekomen.

NIET ZELDZAAM

Zoals gezegd, *I. delicatissima* is niet extreem zeldzaam, zij het dat de soort schaars op een beperkt aantal eilanden van de Kleine Antillen voorkomt. Een overzicht van voorkomen is gegeven door LAZELL (1973) en door mij (WIJFFELS, 1976). De verspreiding van deze leguanensoort omvat zowel eilanden van de Caribische, vulkanische binnenrij van eilanden, als van de Atlantische, tektonische buitenrij en strekt zich uit van Sint Eustatius en Saint Barthélemy in het noorden tot en met Martinique in het zuiden.

De heer Boonman van de redactie maakte mij attent op een meer recent artikel van DAY & THORPE (1992), waarin deze alarm slaan en melden dat de Antillenleguaan van zes eilanden dreigt te verdwijnen, zonder alle eilanden te noemen, en dat hij op vier eilanden reeds verdwenen is. Drie worden er dan genoemd: Île Fourchue, Île Chevreau en Île Frégate, alle vrij kleine eilanden bij Saint Barthélemy. Door de introductie van geiten en enige opeenvolgende droogten is er geen spoor meer van leguanen te vinden. Echter, in februari 1996 werd mij in het Musée de Saint Barthélemy het nog steeds voorkomen van leguanen op Île Fourchue bevestigd; over beide andere eilanden ontbrak informatie.

Wijffe van *Iguana delicatissima* bij een woonhuis aan de voet van de Quill-vulkaan, St. Eustatius. Foto: L.C.M. Wijffels

KENMERKEN

De Antillenleguaan onderscheidt zich op een aantal punten van de gewone leguaan, *Iguana iguana*. Direct zichtbaar zijn vijf kenmerken:

De punt van de snuit is bol en afgerond, niet toegespitst, zoals bij *I. iguana*; de keelwam is duidelijk rond in plaats van hoekig;

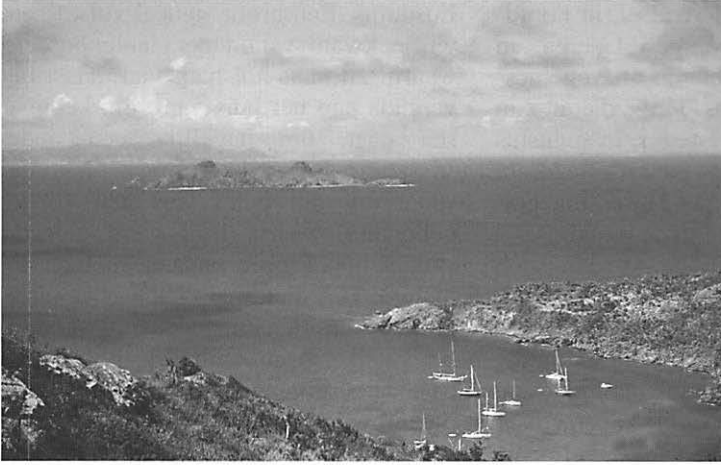
de grote, ronde schub op de onderkaak bij de mondhoek ontbreekt;

de stekels op de nek en rug zijn kort en recht, niet gebogen en lang;

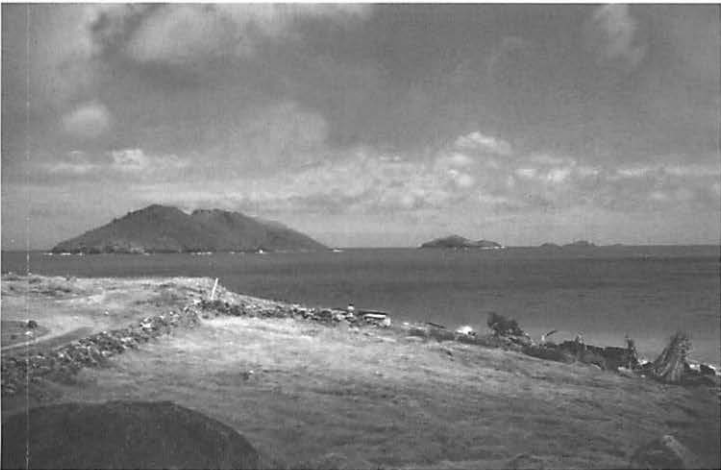
een tekening van dwarsbanden over de romp en de staart komt niet voor.

De dieren zijn over het algemeen groen, donkerbruin aan de onderzijde en op de staart. De neus, onder- en bovenkaak, de mondhoek en delen van de keel en keelwam zijn bleekgeel of lichtroze. Rugstekels donker blauwgrijs. Een schouderstreep ontbreekt altijd. Op de

noordelijke eilanden worden mannetjes bij het toenemen van leeftijd en grootte geleidelijk geheel donker; op de grotere eilanden in het zuiden, Dominica en Martinique, blijven ze groen.

St. Barthélemy. Anse à Colombier met op de achtergrond Île Fourchue, waarop leguanen leven. Aan de horizon St. Maarten. Foto: L.C.M. Wijffels

Noordelijk van St. Barthélemy liggen Île Chevreau, Île Frégate en Île Toc Vers. Op de eerste twee eilandjes leven geïsoleerde populaties van *Iguana delicatissima*.
Foto: L.C.M. Wijffels

NATUURLIJK VOORKOMEN

Antillenleguanen komen meer dan de gewone Groene Leguaan voor in droogtegebieden. Zo worden ze aangetroffen op enige van de kleinere eilanden bij St. Barthélemy waarop nauwelijks bomen groeien en die een uitgesproken xerofytische plantengroei hebben. Op deze kleinere eilanden leven geen mensen; ze zijn te ruig, te stenig, te droog en te klein voor menselijke bewoning. Waar de meer vochtige gedeelten van grotere eilanden, zoals op St. Barthélemy bijvoorbeeld, een hoger opgaande begroeiing hebben, tonen de leguanen een schijnbare voorkeur voor die omgeving. Het is niet uitgesloten, dat met name loslopende honden hier een factor zijn. Op dit eiland, waar Antillenleguanen wettelijk beschermde dieren zijn en waar ze eigenlijk ook nooit door mensen bejaagd en gegeten werden, komen ze vrij talrijk voor. Anders is dat op Sint Maarten, waar ze vrijwel uitgestorven zijn, en op Sint

Eustatius, waar er vermoedelijk nog steeds wel gevangen worden voor de pot. Sedert echter een flink stuk van dit eiland niet meer vrij toegankelijk is door de vestiging van een olieoverslag-bedrijf, lijkt het aantal leguanen weer wat toe te nemen.

LEVENSWIJZE

De Antillenleguanen zijn dagactieve dieren, die zich 's nachts in holen of tussen en onder stenen terugtrekken. Overdag zoeken zij voedsel, in hoofdzaak vruchten, sappige bladeren en twijgen. Ze roven eieren uit vogelnesten en eten soms aas. Jonge dieren zijn vermoedelijk insecteneters. In augustus en september worden eieren gelegd, tot een stuk of twintig per legsel, ingegraven in ondiepe holen in de grond.

Deze grote hagedissen kunnen zich goed verdedigen: ze bijten heel hard, krabben fel en met grote kracht en ze delen lelijke slagen uit met hun harde, ruige staarten. Toch zijn, naast mensen, grotere honden - en ook katten, maar dan voor jonge leguanen - de grootste bedreiging.

DE ONTMOETING

Tijdens een verblijf van 5-8 februari 1996 op St. Barthélemy, het eiland in de 'Bovenwinden' dat de meeste kans op een nieuwe ontmoeting met *I. delicatissima* bood, lukte het niet de dieren te treffen: elke dag een flinke plensbui en dan zie je ze niet. Ze hebben in dat geval geen dorst en ze komen niet drinken op de plaatsen waar zij dat wel doen bij aanhoudend droog weer. Zo'n drinkplaats is te vinden aan het begin van de smalle, betonnen weg, die opgaat van de hoofdweg naar de buurtschap 'Corossol'. Daar duikt dat weggetje door een vrij diep, dicht bebost ravijn, waar vaak op en bijna steeds naast de betonnen rijstrook diepe waterplassen zijn. Door de wat lemige bodem

blijft daar water staan, ook als het wekenlang niet meer geregend heeft. Hier zie je dan leguanen bij de vleet, op de bomen, op de rotsen en drinkend uit de plassen, zo hoorde ik toen wij er gingen kijken. Een vergelijkbare situatie is er bij 'Salines', een oude zoutpan bij de zuidkust, met eveneens de combinatie van hoog geboomte en min of meer permanente zoetwaterplassen.

Tot een ontmoeting kwam het wel twee dagen later, op 10 februari 1996 op Sint Eustatius. Een groot, geheel volwassen wijfje kwam vanuit de plantenborder, waarin zij haar hol had, vlak naast de veranda aan het huis van mijn kennissen daar, om dagelijks een oude Visstaartpalm te beklimmen. Aan de stam van die palm was een korfje gebonden, waarin fruit werd gelegd, stukjes appel, peer, banaan, meloen en mango. Het dier was eraan gewend te komen eten. Een huisleguaan, levend in het wild, maar bedelaar geworden. Maar het ging haar naar den vleze, ondanks de steeds aanstormende huishond. Die dieren bleken elkaar goed te kennen en de hond wist precies wanneer hij een lel met de staart kon verwachten. Zo'n hond lijkt mij wel een garantie voor het mollen van jonge dieren, die uit een legsel daar zouden voortkomen.

NOOIT MEER

Nu wetgeving iedere verdere kennismaking met deze leguanensoort in gevangenschap onmogelijk maakt (het hele geslacht *Iguana* staat op bijlage 3 van de BUDEP-wet en er geldt een algemeen uitvoerverbod), rest alleen nog de (te) beperkte mogelijkheid om erover te vertellen vanuit waarnemingen in de natuur. Niet direct bedreigd, nooit voldeende bestudeerd, is *Iguana delicatissima* een soort waarvan niemand verder degelijk kennis mag nemen. 'n Povere notitie slechts, bij deze.

MENS EN LEGUAAN, EEN CULTUURHISTORISCHE BESCHOUWING

De Antillenleguaan is een uitstekend beest voor de pot; altijd al geweest lijkt het. Niet voor niets heeft LAURENTI (1768) het dier de naam *delicatissima* gegeven. Of deze soort nog smakelijker is dan de gewone Groene Leguaan, zoals het superlatief suggereert, is twijfelachtig. Zeker is wel dat Groene Leguanen meer gegeten werden dan hun niet-groene en vaak ook minder grote verwanten.

Over Indiaanse bewoners en hun consumptie van leguanen in het verspreidingsgebied van *Iguana delicatissima* vóór de ontdekking van dat gebied door Columbus, is niet al te veel bekend. Min of meer langdurige bewoning door de Indianen is uit archeologisch onderzoek gebleken voor de grotere eilanden. Deze eilanden hebben voldoende hoogte waardoor stijgingsregens in de behoefte aan water voor deze mensen voorzien. Op kleinere en minder hoge eilanden, waar het aan natuurlijke bronnen ontbrak, zijn ook sporen van precolumbiaanse vestigingen gevonden, maar die resten wijzen op tijdelijke,

Iguana delicatissima, eierdragend wijfje, St. Eustatius. Foto: L.C.M. Wijffels

wellicht seizoensgebonden bewoning. Aannemelijk is dat de nog kleinere in de buurt gelegen rotspunten waarop leguanen leefden, door hen hooguit voor jacht werden bezocht, maar nimmer permanent bewoond.

Kop van een volwassen mannetje, St. Eustatius. Let op de lichte kleur van de kop, de overigens bruinzwarte lichaamskleur, de beschubbing van de onderkaak en de ronde keelwam. Foto: L.C.M.

Het weinig complete beeld van migraties door Indiaanse volken in dit 'bovenwindse' gedeelte van de Kleine Antillen, doet vermoeden dat er in de laatste duizend jaar vóór de Spaanse verovering een viertal migratiestromen is geweest. Drie maal Arowakse Indianen en de vierde keer Caraïben. Al deze volken zijn na verloop van tijd steeds weer van de eilanden verdwenen. Op Sint Eustatius zijn resten van de Arowakse cultuurfase gevonden, met afval waaruit blijkt dat deze mensen leguanen aten. Deze vondst wordt gedateerd rond 300 na Chr. en is dus uit de tweede migratieperiode van Indianen, die vanuit Venezuela via Trinidad de Kleine Antillen bereikten.

De confrontatie met Europese verove-

raars rond 1500 na Chr. is de autochtonen door strijd, slavernij, maar vooral door ziekten waartegen zij niet bestand waren, fataal geworden.

De daarna volgende periode van mijn- en landbouw in West-Indië, waarvoor neger-slaven uit West-Afrika werden geïmporteerd, is niet zonder consequenties gebleven in dat gedeelte van de Kleine Antillen, waar *Iguana delicatissima* voorkomt. Waar door ongeschiktheid van het land geen plantages konden worden onderhouden en geen slaven werden gebruikt, leefde geen bevolking, die zich met de jacht en verzamelen in leven moest zien te houden. Op de eilanden waar wel plantages waren, waarvoor de arbeidskracht van neger-slaven werd ingezet, was dat wel het geval.

Er is een duidelijke correlatie tussen de vroegere koloniale cultures en het voorkomen van leguanen tot op de huidige dag. Zo worden nog leguanen gevonden op St. Eustatius, Saba (maar hier betreft het een sterk roodgekleurde, duidelijk melanistische vorm van *Iguana iguana*), Nevis en Les Saintes, eilanden die niet of nauwelijks bruikbaar waren voor de aanplant van indigo, katoen, suikerriet, sisal, of wat dan ook. Dit kwam meestal door gebrek aan water en voldoende bewerkbare grond en, zoals ooit over St. Barthélemy werd geklaagd, door een gebrek aan slaven(!).

Het is niet de aanleg van plantages en de verandering van het landschap daardoor, die nadelig zijn geweest voor de leguanen. Het voorkomen van deze dieren in afgeschermd gebied zoals tuinen, en zelfs op bovengrondse elektrische leidingen tot in de stad Gustavia op St. Barth, bewijzen dat ook de Antillenleguaan een vergaande cultuurvolger is met een opmerkelijk aanpassingsvermogen.

Het is klaarblijkelijk de noodzaak tot overleven van de slecht verzorgde en

hongerlijdende negerbevolking geweest, die tot het structureel vangen en eten van leguanen leidde. Op vroegere slaveneilanden is de 'leguaan in de pot' een creoolse traditie geworden. Ze zijn er vrijwel uitgeroeid. Zodanig zelfs, dat ooit op het Carmabi op Curaçao een fokprogramma is opgezet om te voorzien in leguanen voor de pot, teneinde de weinige nog in het wild levende dieren tegen uitroeiing te beschermen. In 1978 nog verscheen een op dat eiland uitgegeven kookboek 'Asina nos ta cushina' van Jewel Fenze, met een recept voor leguanensoep, 'Sòpi di Yuwana'. Er moest wel wat uitgelegd worden: 'Jongetjes in de kunuku vangen yuwana, of leguaan, en je kunt ze kopen langs de weg. Kies een dikke uit, want ze smaken beter of minstens zo goed als konijn of kip.

Bon Probecho (smakelijk eten)!'.

RECENT OBSERVATIONS ON *IGUANA DELICATISSIMA* ON THE LESSER ANTILLES

The limited literature on *Iguana delicatissima* is reviewed. Five morphological differences between this species and *Iguana iguana* are described. The most prominent of these is the absence of the enlarged sub-tympanic plate. Recent observations of the species on St. Barthélemy and St. Eustatius are discussed. *I. delicatissima* appears to be able to coexist quite well with man. However, feral animals are considered a great threat to the iguanas. A cultural and historical perspective of the man-iguana relation is presented.

LITERATUUR

DAY, M. & R. THORPE, 1992. The Lesser Antillean Iguana, *Iguana delicatissima*, on St. Barthélemy. Herpetofauna News 2 (6): 11.

LAURENTI, J.N., 1768. Specimen medicum, exhibens reptilium emendatam cum experimentis circa venena et antidota reptilium australianorum. Thomae, Wenen.

LAZELL, J.D., Jr., 1973. The lizard genus *Iguana* in the Lesser Antilles. Bull. Mus. comp. Zool. 145: 1-28.

WIJFFELS, L.C.M., 1976. De Antillenleguaan. Lacerta 34: 135-136.